

UDC 159

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION OF MYKOLAIV OBLAST**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ МИКОЛАЇВЩИНИ****Karskanova S.V.**<https://orcid.org/0000-0002-0930-2254>*candidate of psychological sciences, senior lecturer***Sokurenko V. V.***student***Tryhub D. O.***student***Tripadush D. R.***student***Ustichenko V. V.***student**Mykolaiv National University Named after V. O. Sukhomlynskyi,
Nikolskaya 24, 54030*

Анотація: У статті визначено та обґрунтовано сутність психолого-педагогічного супроводу студентів з особливими освітніми потребами. Зазначено теоретичні та практичні аспекти даного феномену. Проаналізовано особливості навчання здобувачів вищої освіти з особливими потребами, соціалізація та інтеграція у соціально-навчальному просторі закладах вищої освіти Миколаївщини.

Ключові слова: студенти з особливими освітніми потребами, психолого-педагогічний супровід, вищий навчальний заклад, інвалідність, команда супроводу.

Вступ.

У статті 3, Закону України «Про освіту» зазначається, що в Україні створюються рівні умови доступу до освіти. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти: право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, громадянства, стану здоров'я, в тому числі і особливих потреб людини [4]. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» надає інвалідам всіх груп переважне право на зарахування до ЗВО I-IV рівнів акредитації за інших рівних умов [5]. Закон України «Про вищу освіту» конкретизує це положення і надає інвалідам I-II груп право на вступ до вищих навчальних закладів поза конкурсом [3]. Конвенція про права осіб з інвалідністю, стаття 24, зазначає, що особи з інвалідністю мають отримувати всередині системи загальної освіти необхідну психологічну та педагогічну підтримку для полегшення їхнього навчання [3].

При навчанні осіб з особливими потребами у ЗВО поряд з традиційним допускається застосування альтернативних форм навчання. У зв'язку з цим, останнім часом активно обговорюється і знаходить поширення концепція інклюзивного підходу, що передбачає створення у вищих навчальних закладах умов для ефективного психолого-педагогічного супроводу студентів. Тому важливим є підготовка як начального середовища (наявність пандусів, ліфтів,

спеціальної розмітки) так і психологічна підготовленість викладачів та студентів які безпосередньо будуть здійснювати комунікацію зі студентом з ООП.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу з проблеми супроводу здобувачів вищої освіти з особливими потребами, можна визначити, що даним питанням займалися такі українські вчені, як Н. Мірошниченко, В. Скрипник, О. Хорошайло, Г. Гребенюк, С. Літовченко, М. Чайковський, І. Томаржевська, А. Аріщенко, М. Міщенко, О. Кучай, В. Бондар та багато інших. У своїх дослідженнях вони розглядають такі аспекти супроводу студентів: психологічний супровід студентів з інвалідністю; реабілітаційно-адаптаційний супровід інвалідів із вадами зору до навчання у закладах вищої освіти; інтеграція молоді з функціональними обмеженнями в сучасне середовище; психологічний супровід адаптації першокурсників з особливими потребами; виховання духовно-моральних цінностей у студентів з обмеженими фізичними можливостями тощо [4]. Багато зарубіжних вчених досліджували дане питання, а саме: Ю. Калгін, Ш. Рейвер-Лампан, Х. Мазарська, К. Г. Юнг, І. Харді, Г. Меррей, К. Кольченко, Г. Марі та інші. Вони розглядали сучасні проблеми психолого-педагогічного супроводу студентів з ООП, взаємодію викладачів і студентів з особливими освітніми потребами у вищих навчальних закладах, а також аналізували базову систему психолого-педагогічного супроводу [1].

Отже, можна, зазначити, що в своїх працях вчені визначали важливість вивчення проблем психолого-педагогічного супроводу студентів з психофізичними порушеннями, що навчаються у вищих навчальних закладах.

Мета статті - визначити рівень психолого-педагогічного супроводу студентів з особливими освітніми потребами у закладах вищої освіти Миколаївщини.

Для досягнення мети були поставлені **наступні завдання**:

1. Розкрити умови створення ефективного психолого-педагогічного супроводу студентів з особливими освітніми потребами, які навчаються у закладах вищої освіти.
2. Визначити рівень психолого-педагогічного супроводу студентів з особливими освітніми потребами у вищих навчальних закладах м. Миколаєва та Миколаївської області.
3. Розробити рекомендації для команди психолого-педагогічного супроводу студентів з ООП в умовах ЗВО.

Актуальність вивчення питання полягає в тому, що на 2021/22 н. р. кількість учнів з ООП в інклюзивних класах ЗЗСО збільшилась на 7608 осіб і становить 32686 учнів, що говорить про важливість впровадження інклюзивного навчання у ЗВО для якісного здобуття вищої освіти таких осіб. [6] А також в значущості психолого-педагогічного супроводу студентів з ООП для їх адаптації до соціокультурного середовища освітнього закладу та засвоєння навчальних дисциплін, оволодіння професією.

Основна текст.

У вищому навчальному закладі психолого-педагогічний супровід - це багаторівнева і поліморфна взаємодія, головною функцією якої є стимулюванні

тієї індивідуальної сукупності особистісно значущих потреб особи з особливими освітніми потребами, яка обумовлює її самореалізацію.

Тобто, психолого-педагогічний супровід у ЗВО – це цілісна система, у процесі діяльності якої створюються соціально-психологічні та педагогічні умови для успішного розвитку та навчання кожного студента, у процесі здобуття вищої освіти. Психолого-педагогічний супровід здійснюється у процесі адаптації та інтеграції студентів з ООП в освітнє середовище ЗВО, формування необхідних компетенцій у процесі засвоєння навчальних дисциплін, навчально-дослідницької діяльності, навчальної та виробничої практик. Психолого-педагогічний супровід має здійснюватися протягом усього періоду навчання та залежати від освітніх завдань, які поставлені перед студентом на початку кожного навчального семестру.

Однією з головних завдань психолого - педагогічного супроводу є допомога студенту в самостійному виборі - моральному, професійному, громадянському; самореалізації у навчальній, творчій та комунікативній діяльності. Метою педагогічного супроводу є підтримка студента в подоланні перешкод, які заважають його успішному самовизначенню та самореалізації. Потреба у супроводі виникає тоді, коли студент потрапляє в проблемну ситуацію із соціальним середовищем. Педагогічна професійна діяльність спрямована для того, щоб розв'язати проблеми здобувача вищої освіти враховуючи її особливості й оточуючого середовища, відшукати відповідні способи взаємодії студента із соціумом, виявити засоби, що допоможуть їй самостійно розв'язувати свої проблеми. Психолого-педагогічний супровід базується на взаємодії студента з навколишнім середовищем за умов ЗВО, та цей процес є динамічним. Він складається із декількох етапів: формування професійно-орієнтованої особистості студента; формування творчої готовності до професійної діяльності; формування чіткої професійної позиції.

Проаналізувавши літературу з даного питання, ми можемо визначити основні умови створення ефективного психолого-педагогічного супроводу студентів з особливими потребами:

1. Створення рівних умов для включення всіх студентів у навчальний процес (залучення студентів з ООП у навчальну діяльність, індивідуальна робота, у групах, письмова, усна, творча тощо);

2. Допомога у подоланні соціальних та психологічних бар'єрів (проведення різних тренінгів, змагань, круглих столів, відкритих занять з залученням не лише студентів з ООП, а й звичайних студентів, інших викладачів, кураторів, керівництва ЗВО тощо);

3. Створення емоційно-сприятливого мікроклімату в групі між однолітками та з педагогами (науково-педагогічні працівники мають не просто поводити себе добре, адекватно, щиро та й показувати своє ставлення іншим студентам, колегам, щоб ті бачили приклад нормального ставлення до осіб з ООП);

4. Вивчення індивідуальних особливостей розвитку студента (куратори та викладачі мають знати та розуміти основні інтелектуальні, поведінкові та емоційні прояви порушення, що має студент, якого вони навчають);

5. Надання потрібної допомоги у навчанні та вихованні студентів з ООП (зважаючи на особливості студента з ООП викладач має вміти правильно та влучно допомогти студентові не зачепивши його самооцінку);

6. Дотримання правил конфіденційності та етичних принципів (це важливо виконувати усім фахівцям, які залучені до команди психолого-педагогічного супроводу студентів з ООП, задля збереження адекватного емоційного стану кожного студента);

7. Підвищення психолого-педагогічної компетентності педагогів, кураторів та інших працівників з питань навчання та розвитку таких осіб, надання рекомендацій (ЗВО має вчасно та ефективно підвищувати кваліфікацію НПП задля ефективного навчання та виховання студентів з ООП).

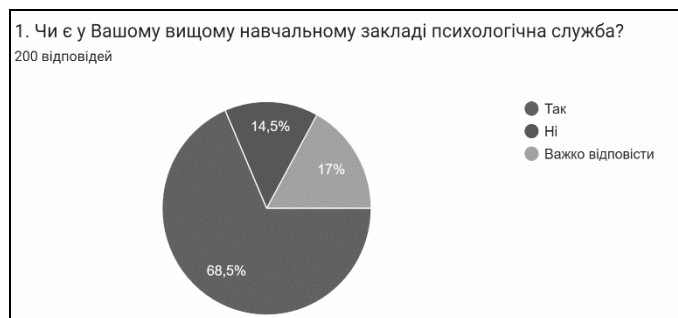
Отож, правильно організований психолого-педагогічний супровід це багаторівнева взаємодія, в якій з одного боку знаходиться студент з ООП, а з іншої кваліфікована команда супроводу. На основі цієї взаємодії стає можливим зменшити кількість бар'єрів у навчально-виховному процесі протягом усього навчання у вищому навчальному закладі.

З метою визначення актуальності проблеми, її практичної значущості та рівня психолого-педагогічного супроводу у вищих навчальних закладах нами було проведено online-опитування серед студентів, які навчаються у ЗВО Миколаївщини, а саме, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, Миколаївський національний аграрний університет, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (ЧНУ ім. П. Могили), Національний університет кораблебудування ім. Макарова. Метою даного опитування було з'ясування рівня психолого-педагогічного супроводу студентів з особливими освітніми потребами в умовах ЗВО. В анкетуванні взяло участь 200 студентів міста Миколаєва. Для опитуваних нами були запропоновані такі питання:

1. Чи є у Вашому вищому навчальному закладі психологічна служба?
2. Чи є у Вашому ЗВО студенти з особливими освітніми потребами?
3. Чи надається студентам з ООП психолого-педагогічна підтримка в умовах воєнного стану?
4. Які форми роботи за умов дистанційного навчання пропонує психологічна служба для інтеграції студентів з ООП в соціальне життя ЗВО?
5. Чи створено доступне безбар'єрне фізичне середовище для студентів з ООП, що включає будівництво та перебудування архітектурних, інженерних та комунікаційних об'єктів (пандуси, туалети, ліфти, позначки тощо)?
6. Чи адаптовано навчально-методичне забезпечення для студентів різних нозологій (аудіо-, відео-, тактильних та електронних матеріалів тощо)?
7. Чи залучають осіб з ООП до активної участі в громадському житті ЗВО?
8. Чи проводилась куратором група робота з полегшення інтеграції особи з ООП в студентському колективі?
9. Чи проводяться виховні бесіди, тренінг та консультації в групах де є студент з ООП?
10. Чи проводиться робота з батьками студента з ООП (батьківські збори, індивідуальні консультації з куратором, психологам та іншими викладачами)?

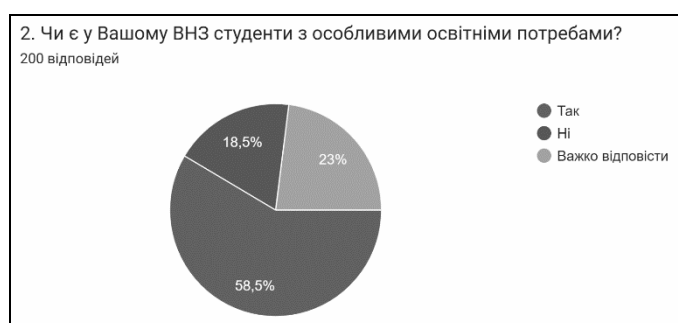

На запропоновані нами питання, опитуванні студенти відповіли наступним чином:

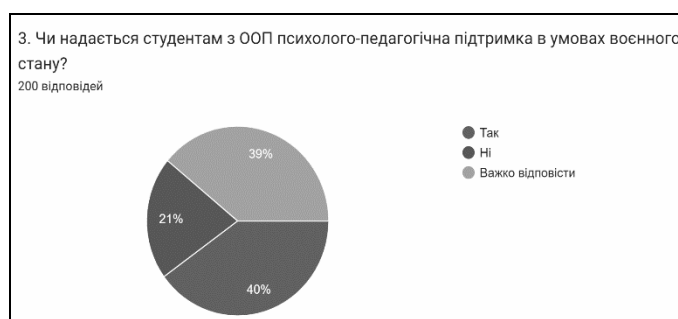
Діаграма 1.1

З *діаграми 1.1* зрозуміло, що у більшості закладів вищої освіти міста Миколаєва, по відповідям студентів, є психологічна служба (68,5% відповідей), у 14,5 % її не має, що визначає недостатність наявності психологічних служб у вищих навчальних закладах міста Миколаєва.

Діаграма 1.2

Як видно з даних, наведених в *діаграмі 1.2*, у більшості закладів вищої освіти Миколаївщини навчаються особи з особливими освітніми потребами (58,5% відповідей), у 18,5% їх немає, а 23% студентів не знають чи є такі студенти у їхньому навчальному закладі. Дані показники, показують, що є можливість навчання людей з особливими потребами у вищих навчальних закладах.

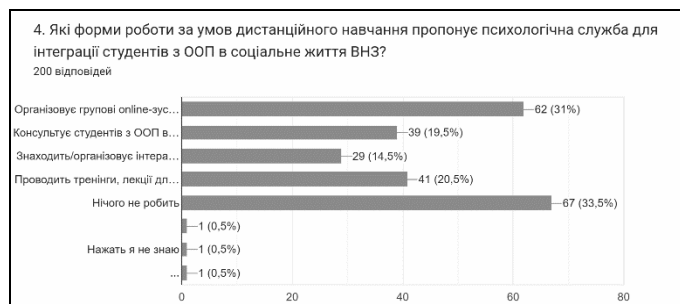

Діаграма 1.3

Відповідно *діаграмі 1.3*, 40% вважають, що у їхньому ЗВО надається психолого-педагогічна підтримка в умовах воєнного часу студентам з ООП, 21% відповіли, що така підтримка не надається, у свою чергу 39% опитуваним було важко дати відповідь на це питання. По відповідям студентів видно, що в

умовах воєнного часу підтримка студента з особливими потребами надається на низькому рівні.

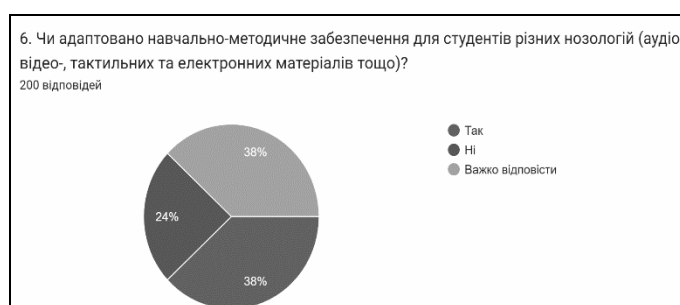
Діаграма 1.4

Проаналізувавши *діаграму 1.4*, стосовно форм роботи психологічної служби щодо інтеграції студентів з ООП в соціальне життя ЗВО за умов дистанційного навчання, можна зробити висновок, що більшість осіб (33,5%) вважають, що психологічна служба їхнього ЗВО не проводить роботу за умов дистанційного навчання; 31% обрали варіант “організують групові online-зустрічі для студентів з ООП”; 20,5% - зазначають, що проводяться тренінги, лекції для групи в якій є студент з ООП; 19,5% - обрали “консультує студентів з ООП в індивідуальному порядку”; 14,5% - погоджуються з варіантом “знаходить/організовує інтерактивні завдання та конкурси для студентів з ООП”; та 0,5% - не знають відповіді на дане питання.

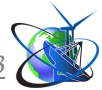

Діаграма 1.5

Діаграма 1.5 висвітлює, що в 38% ЗВО Миколаївщини створено доступне безбар'єрне фізичне середовище для студентів з ООП, у 37% навчальних закладах частково облаштоване, 15% - запевняють, що воно не облаштоване, а 10% студентам важко відповісти на питання. Відповіді студентів дають можливість оцінити стан облаштування закладів вищої освіти на достатньому рівні.

Діаграма 1.6

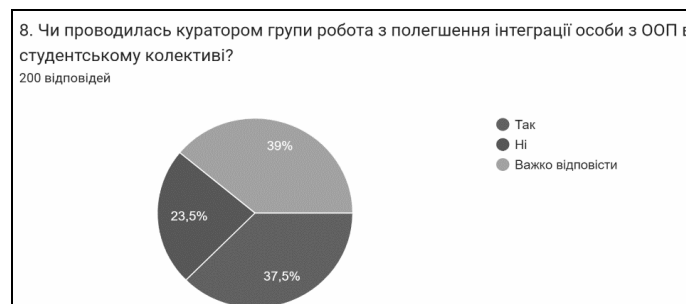

Як видно з *діаграми 1.6*, 38% студентів зазначають, що у їх ЗВО навчально-методичне забезпечення адаптовано для студентів з ООП, також 38% студентам було важко було відповісти на запропоноване питання, а 24% студентів запевняють, що середовище зовсім не адаптовано. Видно, що навчально-методичне забезпечення адаптовано у ЗВО на достатньому рівні.

Діаграма 1.7

Спираючись на дані з *діаграми 1.7*, можемо зробити висновок, що 46,5% студентів зазначають, що в їх ЗВО залучають осіб з ООП до активної участі в громадському житті, 18,5% наголошують, що їх взагалі не заохочують, а 35% студентам було складно відповісти на питання. Ці показники визначають високий рівень залучення студентів з ООП у громадському житті закладу.

Діаграма 1.8

Більшість студентів (39%) зазначають, що куратори проводять відповідну роботу з групою на полегшення інтеграції студентів з особливими потребами, 23,5% студентів впевнені в зворотньому, а 37,5% не можуть дати точної відповіді на це питання - висвітлено у *діаграмі 1.8*. За відповідями студентів, можна зазначити, що робота кураторів з полегшення інтеграції особи з ООП в студентському колективі проводиться не достатньо, чи/або не ефективно.

Діаграма 1.9

Переважає більшість осіб (44,5%) запевняють, що в їх ЗВО проводились виховні бесіди, тренінги та консультації в групах де є студент з ООП, 21,5% підкресливали, що в їх групах ніякі виховні роботи не були проведені, а 34% студентам було важко відповісти на поставлене питання, відображено в *діаграмі 1.9*. Це показує що активність проведення заходів виховного характеру для студентів з ООП знаходиться на достатньому рівні.

Діаграма 1.10

Діаграма 1.10 висвітлює питання стосовно роботи з батьками студента з ООП, що дає нам такі результати: 37,5% зазначають, що в їх ЗВО така робота проводиться, 20% - впевнені у зворотньому, а 42,5% особам складно було відповісти на дане питання. Ці результати, зазначають достатній рівень взаємодії ЗВО з батьками студентів з особливими освітніми потребами.

Підсумки та висновки.

Опитування, яке нами було проведено, надало можливість оцінити загальний рівень психолого-педагогічного супроводу студентів з особливими освітніми потребами в умовах вищих навчальних закладах Миколаївщини, як достатній. Що показує важливість вивчення даного питання та приділення уваги до ефективного впровадження цього супроводу у ЗВО нашого міста.

Відповідно до проаналізованої психолого-педагогічної літератури та проведеному дослідженню, ми можемо надати основні рекомендації для команди психолого-педагогічного супроводу студентів з ООП в умовах ЗВО для більш ефективного впровадження супроводу:

1. Координувати діяльність адміністрації освітньої установи, професорсько-викладацького складу та спеціалістів служби супроводу з навчання, виховання, розвитку та корекційної підтримки студентів з ООП;
2. Регулярно підвищувати кваліфікацію викладачів з питань інклюзивної освіти (включаючи обмін досвідом з міжнародними колегами, систему методичних семінарів, вебінари, курси тощо).
3. Простежувати динаміку розвитку та навчальних досягнень студентів з ООП протягом усього навчання.
4. Надавати методичну та консультативну допомогу викладачам у виборі та застосуванні спеціальних методів та прийомів навчання студентів з ООП.
5. Залучати студентів з ООП у громадську діяльність та мотивувати їх до цього;
6. Проводити зустрічі з батьками студентів з ООП, надавати їм консультативну допомогу;

7. Проводити тренінги для студентів групи підтримки для сприятливої психологічної атмосфери в загальній групі.

8. Підвищувати рівень знань студентів з даної проблематики, адже їх також можна залучати до команди психолого-педагогічного супроводу осіб з ООП.

9. Підвищити рівень адаптування навчально-методичного забезпечення для студентів різних нозологій (аудіо-, відео-, тактильних та електронних матеріалів тощо).

10. Проводити круглі столи, відкриті зустрічі, виставки, концерти, благодійні ярмарки з проблематики особливих освітніх проблем студентів тощо з залученням студентів, викладацького складу, адміністрації ЗВО, батьків тощо.

Отже, провівши аналіз теоретичного та практичного дослідження з питань психолого-педагогічного супроводу студентів з особливими освітніми потребами в умовах вищого навчального закладу, можна зробити висновок, що психолого-педагогічний супровід - це система, у процесі діяльності якої створюються соціально-психологічні та педагогічні умови для успішного розвитку та навчання кожного студента, у процесі здобуття вищої освіти. У вищих навчальних закладах міста Миколаєва супровід студента з ООП на даний час запроваджено на достатньому рівні, що вказує на позитивний перебіг впровадження інклюзивного навчання студентів. Наше дослідження не вичерпує усіх питань з даної проблеми та потребує подальших досліджень у науковому та методичному напрямках.

Література:

1. Єршоменко О. О. Психолого-педагогічний супровід студентів з особливими освітніми потребами у вищих навчальних закладів. // Актуальні питання гуманітарних наук. 2016. №15. С. 313 с.

2. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 06.07.2016 року 995_g71 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71

3. Про вищу освіту: Закон України від 01.01.2023 року № 1556-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

4. Про освіту: Закон України від 01.01.2023 року № 2145-VIII URL: [Про освіту](#)

5. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.11.2022 року № 875-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

6. Статистичні дані: Міністерство освіти та науки України URL: [Статистичні дані | Міністерство освіти і науки України](#)

Abstract: *The article defines and substantiates the essence of psychological and pedagogical support for students with special educational needs. The theoretical and practical aspects of this phenomenon are indicated. Peculiarities of education of students with special needs, socialization and integration in the social and educational space of institutions of higher education of the Mykolaiv Region were analyzed.*

Keywords: *students with special educational needs, psychological and pedagogical support, higher educational institution, disability, support team.*

*Scientific adviser: Candidate of Psychological Sciences, Senior Lecturer.
Karskanova S.V.*

Article sent: 01.04.2023

© Sokurenko V. V., Tryhub D. O., Tripadush D. R., Ustichenko V. V.